

# עומק הפשט

גליון נושא:

בס"ד, יום ג' פרשת תזריע מצורע, כט ניסן תשע"ז. גיליון מיוחד בנדון הנוגע למעשה.

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

## 'עקיפת תור בכביש'

### פנינים

כל הקודם זוכה!

דיין: כתב בשו"ת שבט הקהתי (חלק א' סימן שפג) מי שבא בראשונה, נהגו שיש לו זכות קדימה, כדי למנוע על ידי זה קנאה ומחלוקת. ומקור המנהג הוא במשנה (מסכת ראש השנה פרק ג' משנה ו') זוג שבא ראשון בודקין אותו ראשון.

והוסיף הגרש"מ סגל שליט"א (בספרו משכן שלום חלק ב' סימן עג, פרק שלם בהנושא התור בהלכה) שיש להביא מקור מלשון הפסוק (שמואל ב' פרק ח') וְיֹאב בֶן צְרוּיָה עַל הַצֶּבֶא וַיְהוֹשֶׁפֶט בֶּן אֲחִילֹוד מִזְפִּיר: ופירש רש"י מזכיר איזה דין בא לפניו ראשון לפוסקו ראשון.

רופא: מאידך ראה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יח סימן סט) שנקט כדבר פשוט, שאין להוכיח מהלכות קדימה בבא לפני הדיינים, כי מבואר בסמ"ע שתלוי בשעה שהעמיד הדיין עצמו, ולא במי שבא ראשון.

מכח זה מסיק, שתפיסת תור לפני שהרופא הגיע, אין לזה תוקף לפי ההלכה, כי אם תקנה והסכמה ציבורית בשתיקה כהודאה, כדי שלא יבואו להתקוטט, ודינו ככל הסכמות ותקנות בני אדם שחל גם על פי הלכה, כמבואר בדברי הפוסקים בכמה מקומות. ❖

### עקיפת התור (cutting a line)

סדר: אחד מחוקי הסדר הנהוגים בעולם מקדמת דנא הוא התור. כבר במגילת אסתר (ב, יב) מופיע התור כמושג של סדר: וּבְהִגֵּיעַ תֵּר נַעֲרָה וְנַעֲרָה, ובתרגום "סדור".

ויש לדון מהו מקורו ותוקפו ההלכתי של התור, ומתוך כך ניגע קצת בשאלות השונות המתעוררות יום יום על הכביש האם מותר לעקוף את התור. הנדון קיים גם בבנקים, בתי דואר, בתי מרקחת, סופרים ומספרות, ובכל מקום שיש תור.

לא ניגע בשלב זה בהיבטים נוספים, כגון סוגיית חב לאחרני, עני המהפך, בעלות על זכויות, ועוד. כך גם לא ניכנס לדיני קדימה בתורים לגמחי"ם, הנדון בפירוט בספר אהבת חסד (פרק ה' ו' ובתורת חסד שם), שהוא סוגיא נפרדת מצד הלכות 'קדימה בצדקה', אשר אינו שייך כלל לדיני 'קדימה בתור'.

מקורות: החיבור המקיף ביותר על נושא עמום זה, הוא קונטרס 'תורת התור' (65 עמודים) להג"ר שמואל רוטנברג שליט"א (ירושלים תשע"ד), חלק ניכר ממאמר זה הועתק משם, להשלמת הדברים עיין שם בהרחבה.

### 1. צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף

פשרה וצדק: בקונטרס 'תורת התור',

ובספר משפטי התורה (ח"א סי' פ"ד ד"ה אמנם), וכן כתב הרש"מ סגל (צהר ח"ד עמוד קע"ב ד"ה וע"פ), ייסדהו על דינא דגמ' (סנהדרין דף לב:) ונפסק בשו"ע (סימן ערב יג יד) שדורשים מהפסוק (דברים טז כ) צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף, אחד לדין ואחד לפשרה. לעניין שתי ספינות עוברות בנהר, או שני גמלים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה, ואין אפשרות לשניהם לעבור כאחד, טעונה ושאינה טעונה - תידחה שאינה טעונה מפני טעונה. קרובה ושאינה קרובה - תידחה קרובה מפני שאינה קרובה. שתיהן קרובות, שתיהן רחוקות - הטל פשרה ביניהן, ומעלות שכר זו לזו.

## מנהג ישראל תורה

### בתור כמו כולם

בשנת תש"ח בחודשי ההפגזה על ירושלים הנצורה, היה מחסור חמור במים. תורים ארוכים השתרכו ליד תחנות החלוקה בנקודות שונות בעיר. זמן רב היה על הבאים להמתין עד שהיו מצליחים לרכוש מים במשורה.

באחד הימים הגיעה הרבנית מלצר לביתה, ובידה מיכל מים, בעלה הגדול מרן הג"ר איסר זלמן מלצר זצ"ל נחפז לסייע בידה להעלות את המיכל אל הבית. אך לפני כן שאל את הרבנית בהיסוס: האם עמדת בתור כמו כולם, או שמא כאשר ראה אותך המוכר הקדים אותך מחוץ לתור?

שאלה זו נשאלה לאחר ששמע את הרבנית כמה פעמים מתאוננת על כבוד התורה אשר ירד פלאים, כאשר עליה להמתין זמן רב במקומות שונים, ולא עולה על דעת האנשים שעליהם להקדים את אשת גדול הדור!

רק לאחר שאישרה הרבנית כי אכן המתינה בתור כמו כולם, ניאות הגרא"ז להעלות את מיכל המים אל ביתו (היזהרו בממון חבריכם עמוד שמ).

### קטנים לא בני מחילה

בתקופת מחלתה של אשתו הרבנית, נאלץ מרן הג"ר אלעזר מנחם מן שך זצ"ל לערוך בגפו את הקניות בחנות המכולת השכונתית. לפעמים קרה כאשר הגיע לחנות בשעות הבוקר, השתרך תור ארוך של ילדים, וכאשר נכנס ראש הישיבה לחנות ביקש המוכר להקדימו ולתת לו את כל חפצו לפני הילדים, אבל הוא סירב באומרו שאינו רוצה להקדים את הילדים שהיו לפניו בתור.

כאשר שמעו זאת הילדים, אמרו גם הם שהם מוותרים על התור, אבל ראש הישיבה הגיב ש'קטנים לאו בני מחילה ניהו'...

ועמד בכל תוקף בסירובו להקדים את הילדים, והמתין בסבלנות בתור עד שאחרון הילדים סיים את קניותיו (עלינו לשבח במדבר עמוד שטו). ❖

גירסת רש"י קרובה - לעירה, תידחה קרובה מפני שאינה קרובה. לפי גירסא זו, אין מקור מהגמ' לעצם הדין של התור, כי שם באו שניהם כאחד ודנים מי קודם בחשיבותו. כמפורש במאירי (סנהדרין לב:) שמדובר שבאו שתי הספינות והגמלים כאחד, והנדון רק מצד הלכות קדימה. ואם אחד נצרך יותר מקדימים אותו לחבירו, כמו שהדיין מקדים יתום לאלמנה, ואלמנה לתלמיד חכם, ות"ח לעם הארץ, ואשה לאיש.

אכן המאירי מוסיף שם - אם הכל שוין מקדימין לקודם. ודימה את הקדימה בכל דבר, כמו הקדימה בדיונים. הרי לנו מקור נכבד מדברי המאירי (אך לא מדברי הגמ') לדין קדימה בתור.

גירסת הטור (חו"מ סימן ערב), והיד רמה (סנהדרין לב:) תדחה שאינה קרובה מפני קרובה. ופירש הפרישה (ס"ק י"ח) דלגירסא זו קרובה לאו היינו לעירה כפירש"י, אלא קרובה לאותו מקום שבו אין יכולין לעבור יחד, ועל כן תידחה שאינה קרובה משום שעדיין לא הגיעה לאותו מקום. לפי גירסא זו מוכח מעצם דברי הגמ' שיש קדימה מכח התור.

### 2. מנהג בני העיר

כבני מרון: בספר כוכבי אור (עמוד ע"ב) להג"ר יצחק בלאזר זצ"ל ביאר את דברי המשנה (ראש השנה דף טז.) בראש השנה - כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. - כמו המנהג בין בני אדם הנמצאים בבית הנתיבות ועומדים זה אחר זה, וכל הקודם הוא הקודם בנסיעה.

## הערות מבני החבורה

### עקיפה ביציאה מבית שמש

**שאלה:** ביציאה מבית שמש דרך כביש 10 (3855) בפניה ימינה לכיוון כביש 38, מצוי מאוד בזמני עומס תנועה שמשתרך פקק ארוך באורך מספר ק"מ על הנתיב הימני עקב ריבוי הנוסעים לכיוון ירושלים. ויש לדון האם מצד ההלכה מותר לעקוף את התור (על שולי הכביש, בין הנתיבים, על הנתיב השמאלי - ולפני הרמזור 'לחתוך' לנתיב הימני). שיש מקום לומר (ש.ש.) שהרי זה כגוזל זמן, שהעומד בתור יש לו זכות ובעלות לעבור בכביש בזמן הנוכחי, והעוקף ומעכב אותו זמן בפרט כאשר הרבה עוקפים ו'פרוטה לפרוטה מצטרפת', הרי העוקף גוזל את זכותו של הנעקף.

אותו שאלה יש בכניסה לבני ברק ב'צומת קוקה קולה', כאשר יש אפשרות לעקוף שממשיך בנסיעה על כביש 4, וממש לפי הכניסה 'חותך' ימינה.

זה ברור שאם יש בזה חשש סכנה ודאי שאסור, והנדון הוא כאשר אין סכנה. כך גם ברור שמותר לרוכב אופנוע להשתחל בין הרכבים ולעמוד בראש, כי אין בכך כל הפרעה ועיכוב לאחרים, וכך דרך העולם משום שאינו מזיק כלום לעומדים בפקק.

**חוקי התנועה:** הרבה מפוסקי זמננו סבורים, שחוקי התנועה אשר בכל מדינה ומדינה מחייבים גם על פי הלכה, אם אכן החוק הוא 'טובת הציבור'. ובכן, לפי חוקי התנועה מותר לעקוף כאשר על הכביש מסומן קוים קטועים, ואם יש קו ישר רציף אסור לעקוף. מה שהמטרה מחלקת דוחו"ת (קנס 500 ₪ ו-3 נקודות) לנהגים העוקפים לפני הרמזור, זה בתואנה שהרכב העוקף מעכב את התנועה בנתיב השמאלי בזמן שהוא מנסה להשתחל בין הרכבים. ואם באמת אינו מעכב את התנועה כגון כאשר יש מרווח מספיק, אין עילה לקונסו מצד החוק הזה ומעשה שהיה שהנקנס תבע את המשטרה לבית משפט, וזוכה מחוסר הוכחות של המשטרה שאכן הוא עבר על חוקי התנועה.

אך ניתן גם להגדיר עקיפה זו כעבירת תנועה, תחת הסעיף 'בריונות בכביש', 'נהיגה מסוכנת' מאחר שזה משבש את ההליכים המקובלים בכביש. אם הרכב יורד על השולים, בכל מצב עבר על עבירת תנועה כי הירידה לשולים אסורה בכל מצב – ונועדה רק לזמן חירום. גם עקיפה מימין אסורה בכל מצב.

**תשובה:** בקונטרס תורת התור (פרק ו' סעיף א' הערה 77) הביא בזה מחלוקת. לדעת הג"ר ישעיה פנחס רוטנברג שליט"א אין ראוי לעשות כן, כמו בכל עקיפת תור. אך לדעת הגר"מ ובר שליט"א מותר לעקוף בצורה זו, כמו שמותר לאדם לנסוע ברכבו מהר יותר, ואין אומרים שכל מי שנכנס לכביש ראשון הוא קודם, ואף אם ידוע שבסוף הכביש יש פקק תנועה, נמצא שדרך הנסיעה בכביש הוא שהממהר קודם וזוכה ואינו כמו תור רגיל. וכך גם המתקדם בשולי הכביש מותר לו שאין כאן כלל קביעות תור.

כלומר התור בכביש אינו מוחלט כמו בצרכניה או בבנק, שיש סדר ברור ומוגדר לכל העומדים שרק לפי התור יתקבלו בקופה. אבל התנועה בכביש דינמי ומשתנה כל רגע, אם רכב נוסע בתנועה איטית מדי, מיד מגיע נהג זריז ומשתחל לתור וחוטף את מקומו, רכב שלישי תקוע באמצע הכביש.

חשוב לציין; שלפי כל הדעות אין זה הנהגה ראויה לבני תורה, ולפעמים יש בזה גם חילול ד'. ואין כאן טענה שתלמיד חכם קודם לעם הארץ כי זה דין על הציבור שצריכים להקדימו ואין זכות לתלמיד חכם להתגנב בתור בשביל כך, ועוד דאם כן בטל כל תורת התור שכל אחד יתגנב מסיבה אחרת (תלמיד חכם, כהן, לוי, צרכי רבים, הילדים בוכים, וכו'). ❖

תשס"ד עמוד לו), וכעין זה כתב גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"ח סימן ס"ט אות ג'), שהתור מחייב, ואיסור גמור לעקוף את התור משום 'מנהג בני העיר'. שהרי נפסק בשו"ע במקומות רבים שהמנהג מחייב בחיוב גמור. וכן איסור לבקש מאדם הנמצא בתחילת התור לסדר ענייניו. ועדיין האריך לדון שם, האם יש בזה גם סרך של ממונות? והסיק שהרי כתוב בסוף הגמ' בסנהדרין (הובא לעיל) "ומעלות שכר זו לזו", מוכח שקדימה בתור שווה כסף, ומוטל על המקדים את חברו לשלם שוויו! ודימהו למחלוקת בגמ' (נדרים פג:) אם טובת הנאה ממון או לא.

### 3. בין אדם לחבירו

**לא תנונו:** בספר משפטי התורה (ח"א סימן פ"ד אות א') נוקט שאסור להכנס לפני חברו העומד לפניו בתור. אדם שנכנס שלא בתורו - עובר על איסור אונאת דברים שנלמד מהפסוק (ויקרא כה יז) וְלֹא תִנּוּנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ, וגם עובר על הפסוק וְעֲשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב (דברים ו' יח). ורק במקרה שכל העומדים לפניו הסכימו שיכנס לפניהם, רשאי להיכנס שלא בתורו.

**עני המהפך:** בספר 'הזהירו בממון חבריכם' דן בענין עקיפת תור, אם יש מעין דין עני המהפך לענין קדימה בקבלת חפץ או שירות במקום שיש תור, ובאיזה אופן מותר לשמור.

**גזל זמן:** וכתב הג"ר יעקב ישעיה בלוי זצ"ל (פתחי חושן גניבה פרק ט"ו סוף ס"ק ג') בעצם המושג "גזל זמן" יש לדון הרבה, שלפעמים יש בזה גם משום דררא דממונא, וכמו שמצינו חיוב תשלומים על שבת, וממילא אף בלי מעשה שאין דין תשלומין, מסתבר שעכ"פ אסור, ועכ"פ אף במקום דליכא דררא דממונא יש בזה צער עכ"פ.

והוסיף (פתחי חושן גניבה פרק ט' סוף הערה ל') שמדברי הפוסקים משמע דמה שיצטרך הראשון לטרוח ולבזבז זמן, אין זו סיבה שיצטרך לתת לו, ולפי זה אין בעקיפת תור משום עני המהפך. אמנם אם ידוע שלא כל הממתינים בתור יקבלו, הרי זה כהפקר ומציאה, אלא שאפשר דכיון שעל פי מנהג הבא ראשון זוכה לקבל ראשון, יש לעולם צד זכות לראשון בתור, אף על פי שיש די לכולם. ומ"מ אם רוצה המוכר או נותן השירות להקדים לאחד, נראה שאין הראשון יכול לעכב מצד דין עני המהפך, אבל מצד מנהג, ואפשר שגם מצד עשיית הישר והטוב יש להמנע גם מזה.

**גזלן:** דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (בשבילי הפרשה עמוד שמ"ו) שיש בזה איסור 'גזל זמן'. ודעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א (שו"ת תשובות והנהגות חלק ד' סימן שיח) שעקיפת תור הוא ענף מאיסור גזל, שדיני התורה בדיני ממונות הוא כפי השכל והסברא, ופשיטא שקיום הצדק הוא בשמירה על התור, ולכן הוא בכלל 'ועשית משפט וצדק' והמשנה הוא בגדר גזלן. ורק אם כולם מוותרים לו, יכול להקדים.

**פורץ גדר, מסיג גבול:** מאידך בספר מעשה איש (חלק א' עמוד קמז) הביא עדות הג"ר שמריהו גריינימן זצ"ל בשם החזו"א שהחולף בתור על פני חברו הקודם לו, הרי הוא בכלל 'פורץ גדר' עולם. עוד הביא בספר מעשה איש (חלק ה' עמוד קמו) עדות הר"ר אהרן זיס שליט"א ששמע מפי החזו"א, החולף על פני חברו העומד ב'תור' עובר על לא תסיג גבול רע"ך (דברים יט יד). פעם אחת המתין בתחנת אוטובוס, ובהגיע האוטובוס לא רצה להקדים את הקודמים בתור, וטען: 'יש לי זמן'.

לכאורה מוכח מדברי החזו"א שאין מושג של 'גזל זמן', ולכן אסור רק מסיבות אחרות. ועיין בדברי הרש"מ"ה סגל שליט"א (צהר חלק ד' עמוד קע"ה ד"ה ואמנם) שהוכיח שאין כאן איסור של 'גזל זמן', ודן לאסור רק מצד 'גניבת דעת'. כעין זה הובא בגיליון 90 מחלוקת הפוסקים האם יש כזה מושג של 'גזל שינה'.

**לרעך כמוך:** לדעת הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א (במכתבו בסוף קונטרס 'תורת התור') יש לדון אם נחשב גזלן, וזה ודאי שמאחר שכך נהגו, הזמן שייך לעומד בתור והעוקף גורם לו נזק, ועובר על (ויקרא יט יח) וְאֶהְיֶה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ. כי כמו שכל אחד לא רוצה שיעקפו אותו, כך יש לו להקפיד לא לעקוף אחרים. (ועיין שם בתורת התור עמוד ה', שחולק על נימוק זה).

לגבי הנדון האם אפשר לתפוס מקום באמצעות עגלה וכדומה, יש לציין למחלוקת פוסקי זמננו האם אפשר לתפוס מקום בבית מדרש באמצעות פתיחת ספר, עיין גיליון 28 - בעניין תופס לבעל חוב במקום שחב לאחריו.

## סיכום הגיליון:

### 4. דינים העולים

אין לעקוף תור; טעם הדבר, פירשו מחברי זמננו באופנים שונים - משום פשרה וצדק דכתיב צדק צדק תרדוף, אונאת דברים, עני המהפך בחררה, גזל זמן, ענף מגזילה, צער בעלי חיים, גניבת דעת, פורץ גדר, מנהג בני אדם, הסגת גבול, ואהבת לרעך כמוך.

לכל הדעות אין בעקיפת תור איסור גזילה ממש, כי לא לקח ממנו ממון.

ברופא; מעיקר הדין, התור מתחיל מהרגע שהרופא הגיע, ומנהג בני אדם שיש תור גם לפני שהרופא מגיע בכדי שלא יבואו להתקוטט, ויש למנהג זה תוקף גם בהלכה.

עקיפה בכביש באופן האסור על פי חוקי התנועה, אסור גם על פי תורה.

באופן המותר על פי חוקי התנועה, נחלקו הפוסקים; יש אומרים שאסור כמו בכל תור, ויש מקילים שמותר, כיון שאין זה ממש תור גמור. לכל הדעות אינו מנהג ראוי, ולפעמים יש בזה גם חילול ד'. ❖

### 'עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

### הנושא לשבוע הבא:

**האם עד אחד נאמן באיסורין, על פי מצלמה – גיטין דף ב:**

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.  
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.



הגיליון הוקדש  
לרפואת  
הפעוטה רבקה  
בת ברכה רחל  
תחי' בתושח"י